רחל מאָרפּורגאָ

(אַ העבּרעאישע דיכטערין מיט הונדערט יאָהר צוריק)

דער נאָמען פון דער ראָזינער דיכטע־רין איז ווענינ בעקאַנט דעם ברייטערען עולם, הגם ער איז אַמאָל געווען בע־ריהמט און בעליבּט נישט בלויז ביים איטאַליענישען אידענטום צווישען וועל־כען די דיכטערין האָט געלעבּט און גע־ווירקט, נאָר אויך ווייט אויסער די גרע־ניצען פון איהר געבורטס־לאַנד. אין זי דאָך געווען די ערשטע העברעאישע דיכטערין פון אונזער ליטעראַטור אין משך פון די הונדערטער גלות־יאָהרען, און איהר ליטעראַרישע שאַפונג שטעהט אויף אַ הויך, וואָס בערעכטיגט צו גע־בען דער זעלטענער פּרוי אַ ח'אָרט ביי דער מזרח־וואַנד פון אונזער ליטעראַטור.

רחל מאָרפּורגאָ איז געבוירען געוואָ־רען אין יאָהר 1790 אין טריעסט. זי איז געקומען אויף דער וועלט אין דעם זעלבען הויז, אין וועלכען עס איז אין עקף יאָהר אַרום געבוירען געוואָרען איהר קוזין שד״ל (שמואל דוד לוצאַטו), מיט וועלכען עס הויבט זיך אָן אַ נייע תקופה אין אונזער ליטעראַטור־געשיכ־טע. אַלס טאָכטער פון דער בעריהמטער פאַמיליע לוצאַטו, וואָס האָט אויסער שד״ל'ן אַרויסגעגעבען פיעל געלעהרטע און שעפערישע מענשען, ווי דעם בע־וואוסטען מקובל און פילאָזאָף ר' משה חיים לוצאַטו (רמח״ל), דעם דיכטער אפרים לוצאַטו (בעוואוסט אונטערן פּסעוודאָנים פּראַנזין) און אַנדערע — האָט מען פיעל אַכט געלעגט אויף איהר בילדונג.

ווי זי דערצעהלט אַליין אין איהרע בריעף צו איהר קוזין און פריינד שד״ל, איז איהר לעהרע לכתחלה בעשטאַנען אין שטודירען די הייליגע ספרים. צו פיערצעהן יאָהר, קענענדיג שוין גרינד־ליך דעם „חובת הלבבות", האָט זי אָנ־געהויבען צו לערנען ביי אַ בעריהמטען רב און למדן „תלמוד בבלי". זי האָט קיינמאָל נישט בעזעסען קיין שום שולע, און איהר גאַנצע וויסענשאַפט האָט זי ער וואָרבען אין שטוב, פון די לעהרער, וועלכע זענען געקומען לערנען איהר ברודער יצחק, דעם סוחר. אויך דער ברודער איהרער האָט גוט געקענט העבּ־רעאיש און זאָגאַר [illegible] דיכטעס אין דער שפּראַך. בע[illegible]

[illegible] יענע צ[illegible] ער האָט אַנגע[illegible] געקומען קיין טריעסט די בע[illegible] אידישע מראַניקערין רחל פון פ[illegible] (בע־וואוסט אונטערן נאָמען „ב[illegible]ם רא־שעלי"), אין וועלכען ער האָט געלויבט ביידע רחל'ס (די צווייטע — זיין שוועס־טער), וואָס פערשאַפען פיעל רוהם זייער פאָלק. רחל מאָרפּורגאָ האָט זיך אויך אויסגעצייכענט מיט איהרע גרויסע פע־היגקייטען צו האַנט־אַרבייט; זי פלעגט העלפען איהר פאָטער אין די האַלץ־אויסאַרבייטונגען און אויך נעיהט קליי־דער פאַר זיך און פאַר דער גאַנצער משפּחה.

ווען שד״ל איז געוואָרען עלטער פון צעהן יאָהר, פלעגט ער טאָג־טעגליך קומען אין הויז פון רחל'ס עלטערן, וואו עס האָבען זיך געפונען פיעל העברע־אישע ביכער און בפרט — די חיכטיג־סטע העברעאישע דקדוק־ביכער.

פון אָט די ביכער האָבען געשעפּט ווייערע ידיעות שד״ל און רחל. שעה'ן־לאַנג פלעגען זיי טאָג־טעגליך לערנען פון די ביכער, אויספאָרשען פערשידע־נע פאַר זיי אונקלאָרע ערשיינונגען און ערטער און פיהרען לאַנגע געשפּרעכען וועגען ענינים פון אמונה און וועגן אחדות הבורא.

עס איז אינטערעסאַנט שד״ל'ס ער־צעהלונג וועגען רחל'ס בעציהונג צום „זוהר":

„זי האָט מיך אָפּט געבעטען, אַז איך זאָל איהר ברענגען דעם „זוהר", וועל־כען זי האָט זעהר געאַכטעט און איינ־מאָל, ווען איך האָב ערפילט איהר בקשה און איהר געבראַכט דאָס גע־וואונשענע בוך, האָט זי געפרעגט: מיט וואָס זאָל איך דיר אָפּדאַנקען? שד״ל האָט איהר געזאָגט: איך פערלאַנג פון דיר נישט מעהר ווי איין זאַך, אַז דו זאָלסט נאָרנישט גלויבען פון דעם, וואָס עס שטעהט אין דעם בורן! רחל האָט אויף דעם געענטפערט מיטן בעקאַנטען הג"בישען ווערטעל: „הקשית לשאול" (פערלאַנגסט אַ צו שווערע זאַך).

וואָס שפּעלען מיר זיך פאַר רחל'ס שאַפונגען?

מיר האָבען אין העברעאיש בסך הכל צוויי קליינע זאַמלונגען פון איהרע שאַ־פונגען א. ג. „עוגב רחל" (רחל'ס האַר־פע), וועלכע זענען ערשינען אין יאָהר 1890. די ערשטע זאַמלונג נעהמט אַרום איהרע לידער (עס זענען, אָהן שום ספק, פערבליבען נאָך פיעל לידער צע־וואָרפען אין די פערשידענע פאַרצייטיגע אויסגאַבען אָדער גאָר אין כתב־יד). די צווייטע נעהמט אַרום איהרע בריעף.

רחל'ס לידער, ווי דאָס רוב לידער פון יענער צייט, זענען געלעגענהייטס־און שטימונגס־לידער. עס איבעראַשט אָבער זייער וואוילקלאַנג און מעלאָדיש־קייט, און וויפיעל זין עס איז אין זיי דאָ פאַר סטיל און פאָרם. אין דעם זין האָבען די לידער נאָרנישט פערלוירען ער היום, הגם זיי זענען געשריבען גע־וואָרען מיט הונדערט יאָהר צוריק. פיעל פון איהרע לידער זענען אַזוי מעלאָדיש, אַז זיי בעטען זיך פשוט צו זינגען אויפ'ן קול. פיעל פון די חיינטיגע דיכטער מענען אין דעם פּרט מקנא זיין רחל'ן. אין עס איז געגאַנגען בעגרינדעט די סיו־נוג פון דעם בעריהמטען אידיש־דייטשען פּאָעט לודוויג אויגוסט פראַנקל, וועל־כער האָט מיט בעגייסטערונג איבערזעצט

אייניגע פון רחל'ס[illegible]
איהר געשריבען[illegible]
בענען זיך אויף[illegible]
כער, בעוואוס[illegible]
שונג און רייג[illegible]
שפּראַך.

די זאַמל[illegible]
גענצט נאָ[illegible]
דיכטערין[illegible]
זיך פאַר[illegible]
ידיעות
חכמה
אי[illegible]
וו[illegible]
א[illegible]
מיט
גרעסטע
נישט איינג[illegible]
דעם אפשר גר[illegible]
פון יענער צ[illegible]
וואַסער נאַטיר[illegible]
טער עגיוות
פון די בריעף[illegible]
זי זיך אונט[illegible]
פולע געטען
ראשית־חכמות
פינאָ הקטנה
פורגא).

אַ שענע[illegible]
קייט איז[illegible]
טערין פון[illegible]
טור, און[illegible]
שניטליך[illegible]
בייטאָג[illegible]
דער[illegible]
מיט[illegible]
אין
און[illegible]
נאָלענט[illegible]ים פון
וואָס האָבען זי פערב[illegible]
בעסטען און שענסטען,
בען דאָ פערמאָגט.

אַלט ווערענדיג 75[illegible]
געהויבען צו ליידען[illegible]
מיחושים און אַזוי ש[illegible]
בליבען ביז איהר טוי[illegible]
בען צו איין און אַכצ[illegible]
טעג פאַרן טויט האָט זי[illegible]
ודוי־ליד, זי האָט עס אָבע[illegible]
זען צו פערענדיגען און
„אלהי" (מיין נאָמען) האָט
דאָס בעוואוסטזיין. די עטליכע פער[illegible]
פון דעם נישט־פערענדיגטען ליד בעווייזען, אַז ביז צו דער לעצטער מינוט פון איהר לעבען האָט זי נישט פערלאָזט די גרויסע אמונה אין גאָט, וואָס בעצייכענט אַלע איהרע מעשים און שאַפונגען.

י. וואַרשאַוויאַק.